

JOŠ O NAZIVU TRGOVINE GDJE SE KUPAC SAM SLUŽI

U Jeziku br. 4-5 XIX. godišta izišao je članak Danijela Alerića pod naslovom Samoposluživaonica. Kako je poznato, u nas se takve trgovine uglavnom imenuju trojako te se u istoj ulici mogu pročitati natpisi SAMOPOSŁUGA i SAMOPOSŁUŽIVANJE, a tu i tamo sretno se i SAMOUSŁUGA. Vidljivo je dakle da je engleski izričaj self service šaroliko preveden, bez oduhovljenja i većeg sluha za hrvatski jezik. I oba su naziva (zbog rijetkosti treći ne bih više ni spominjao) prilično brzo uvedena u javni život, ali se istodobno počela pokazivati i nepraktičnim. Alerić na početku svog članka ispravno ustvrđuje: »Da su prodavaonice novog tipa otvorene u krajevima 'gdje naš jezik slavno caruje' (Nazor), sigurno nitko ne bi ni pomislio da izričaj prodavaonica na osnovi samoposluživanja sažme u riječ samoposluživanje, samoposluga ili samousluga. Reći da treba otići u samoposluživanje, samoposlugu ili samouslugu djelovalo bi jednako neprilično kao kad bi se reklo da treba otići u pranje umjesto u praonicu ili u zalaganje umjesto u zalagaonicu. Naime duh hrvatskoga književnog jezika traži da se izričaj prodavaonica na osnovi samoposluživanja zamijeni riječju samoposluživaonica.«

Naravno, ovako biva sa svakim poslom kada se u nj umiješa onaj tko ga slabo razumije. Bilo kako bilo, upravo je ovakva naša jezična stvarnost. Jezikoslovce malo tko pita za savjet pa im onda ostaje unajviše slučajeva kaskati za događajima i jadicovati nad stotinama i stotinama raznih promašaja. I jednako u nedoglednost!

Ponajprije o SAMOPOSŁUŽIVANJU. U nametnutoj je službi izvan svoga pravog značenja i strši kao oštar greben u debelu moru. Premda je ustoličen prije jedno desetljeće, nije se dosad skladno uklopio u privredno nazivlje, niti će to ikada i moći. Samoposluživanje je glagolska imenica, označuje radnju, upravo onu radnju koja se obavlja u trgovini gdje se kupac sam slu-

ži, tj. biranje predmeta, njihovo stavljanje u korpu i plaćanje na blagajni. U jednu riječ: kupovanje. Glagolska imenica sadrži u sebi značenje glagola od kojeg je izvedena, predstavlja djelovnost (aktivum), stoga one što okončavaju na -nje ne mogu poslužiti za naziv poduzeća, ustanove, trgovine i sl. Prevoditeljima engleskog self service ovo ne bi poznato. Zaista je ispalo kako postoji kupovanje u kupovanju, ali tako da je jedno kupovanje prostorija, zdanje, a drugo određen rad u njoj. Jednoj je riječi natureno značenje koje ona, po svojoj općoj naravi, ne može preuzeti.

Postoji prava obilnost dobrih hrvatskih riječi za imenovanje dotične trgovine. I svaka je neuspoređljivo bolja negoli samoposluga. Ovdje se nameće pitanje: je li preporučljivija složenica ili prosta riječ? S općega gledišta složenica ne zaslužuje prednost, ali mi se čini da bi se lakše prihvatila složena riječ, jer je ipak naše i oko i uho naviknuto na dvočlan naziv u tijelu minulih desetak godina. Da nije ovoga, odnosno kada bi se tek počinjalo otvarati ovakve trgovine, bili bi naj sretniji nazivi SLUŽNICA ili SLUŽIONICA. Međutim kako nismo na početku, i kako se o tome mora voditi računa, valja donekle ići na popuštanje do granice mogućega. Kako je on (tj. naziv) u suvremenom životu riječ svakodnevnice uporabe, to na prvome mjestu treba biti gospodar an (ekonomičan). A neće biti gospodar an ukoliko je dug.

Prvi dio nije prijeporan: u njemu je prid. sam uz koji će doći spojnik o, ostaje se odlučiti za drugi. Alerić ga je izveo od učestalog glagola posluživati (se) i dobio je imenicu posluživaonica. Uzeta sama za se, dosta je duga pa kada joj se prida prvi dio (sam o), postaje deveterosložna riječ. Mislim, suviše je dokazivati kako nije pogodna za naziv česte upotrebe. Bolje mogućnosti pruža nesvršeni glag. služiti (se). Od njega se tvore imenice služnica i služionica. Iako dosad ni jedna ne postoji u hrvatskom jeziku (ni samostalno ni kao dio složenice), nisu nimalo neobične, dapače uklapaju se u ve-

liku obitelj imenica što se stvaraju na isti način. U spomenutom je članku D. Alerić naveo više ovakvih imenica okončkom na -onica koje se izvode od glagola (umivaonica, praonica, češljaonica, krstionica i dr.), ja ću isto tako predložiti stanovit brojnjih na -ica, bez obzira od kakvih osnova nastaju i tvore li se sufikslnim morfemom -nica ili pak -ica. Takve su: bolnica, brijačnica, cvjećarnica, govornica, kartašnica, knjigovežnica, kockarnica, kovnica, krojačnica, lugarnica, mesnica, mjenjačnica, mljekarnica, papirnica, pivnica, poslovnica, ribarnica, riznica, slagarnica, smočnica, voćarnica, tamnica, tržnica, zbornica, zvjezdarnica i dr. Sve one označuju trgovačke i ostale radne prostorije, i s njima se u cijelosti slaže služnica. Njoj namjenjujem značenje prostorije u kojoj se služi. Takva prostorija može biti raznolike namjene s obzirom na šire značenje glag. služiti (se), ali se suzuje i potpuno određuje kada se spoji s prvim dijelom.

Kada je već tako da su jednako dobre imenice i služnica i služionica i posluživaonica (koju je predložio D. Alerić), onda poradi gospodarnosti (ekonomičnosti) izbor pada na *služnicu*. Nudim zbog toga naziv SAMOSLUŽNICA. Radi usporedbe približujem ovdje i druge dvije: samoslužionica i samoposluživaonica. Dakle, prva ima 5 slogova, druga 7, treća 9. Između prve i zadnje velika je razlika u broju slogova, iznosi 4 sloga. Nema sumnje, najprikladnija je SAMOSLUŽNICA. Osim toga pogodna je i kao temeljna riječ za tvorbu potrebnih izvedenica.

Hrvatski je jezik višestruko bogat i uz dobru volju i ozbiljan napor može se stvoriti naziv za svaki novi pojam stvarne i mislene naravi, a nekmoli ne bi za jednu vrstu prodavaonice. Ovo ne predstavlja nikakav trud, teškoće iskrsavaju tek kasnije, u provedbi u djelo. Da se kojom srećom prije desetak i više godina ovoliko i ovačko pisalo o nazivu trgovine u kojoj se kupci sami služe, možda sada ne bi ni trebalo.

Dvije nespretne prevedenice (samoposluživanje i samoposluga) stoje niz godina na našim ulicama i trgovima pa je – priznat ćemo – danas teže tražiti njihovu izmjenu negoli ranije bijaše usmjeriti dobar naziv. Kada bi poslovođe i drugi mjerodavni htjeli barem ukloniti promašeni natpis samoposluživanje, barem u ime jedinstvenosti strukovnog nazivlja, bio bi to znak dobra početka.

U svezi s time pripomenut ću kako se u Sloveniji dane trgovine zovu jedino SAMOPOSTREŽBA. Naziv je dobiven od prid. sam i glag. postreči (poslužiti, ponuditi). Međutim od glag. samopostreženje, ali nikomu ne pade na pamet okrstiti njome nikakvu i nijednu prodavaonicu! Zapitati je: zašto nema jezičnih promašaja ovakve vrste u Sloveniji? Umjesto odgovora evo jedan primjer skrbi za jezik. Dvojica su strojar-skih inženjera s kraja Slovenije putovala u Slovensku akademiju znanosti i umjetnosti u Ljubljani samo zaradi *jednoga* tehničkog naziva. I uvedoše ga tek kada ga je odobrila Akademija!

M. Š.

VII. KONGRES JUGOSLAVENSKIH SLAVISTA

1.

Od 25. do 30. rujna 1972. održan je u Beogradu Sedmi kongres jugoslavenskih slavista. Bio je to skup na kojem se okupilo oko 1200 sudionika, više nego na ijednom prethodnom slavističkom kongresu. Osobito su brojno bili zastupljeni nastavnici osnovnih i srednjih škola, najviše ipak iz SR Srbije i samoga Beograda gdje je Kongres održavan, jer je i tematika Kongresa dobrim dijelom bila usmjerena na primjenu slavističkih znanosti u nastavi materinskog jezika i književnosti. Program je obuhvaćao ove četiri okvirne teme:

1. Suvremena nauka o jeziku i književnosti i metodika nastave slavenskih je-